

Рис. 2. Гальмівні та стимулювальні фактори впливу на ефективність торгівлі НДПЛ

На наш погляд, попит на НДПЛ з часом буде зростати, оскільки все більшої популярності набувають тенденції щодо споживання органічної (екологічно чистої) продукції харчування. Крім цього, використання недревної продукції лісу має високу економічну ефективність, зважаючи на дешеву місцеву робочу силу і можливості експорту вітчизняної продукції за кордон. Але для цього потрібно постійно проводити моніторинг ринків збуту недревної продукції та слідкувати за останніми світовими тенденціями маркетингової політики щодо цієї продукції (екологічне маркування, тип лісового менеджменту, сертифікація тощо).

Література

1. Врублевська О.В. Економічна оцінка недревної лісової рослинності на території лісового фонду ДП "Бродівське лісове господарство" / О.В. Врублевська, Н.І. Сірко // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2006. – Вип. 16.5. – С. 131-137.
2. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 року // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 17. – ст. 99. (Редакція від 02.07.2013).
3. Малик Л.О. Формування і використання платежів за недревні рослинні ресурси для реалізації лісової політики : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.08.01 / Л.О. Малик; УкрДЛТУ. – Львів, 2001. – 20 с.
4. Податковий Кодекс України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
5. Рішення Волинської обласної ради про внесення змін до рішення обласної ради від 21.05.2008 р., № 19/13 "Про порядок видачі спеціальних дозволів і встановлення лімітів на заготовлю другорядних лісових матеріалів та здійснення побічних лісових користувань" від 2011 р.
6. Рішення Рівненської обласної ради "Про порядок і умови виділення лімітів та організації справляння збирання при здійсненні побічних лісових користувань і заготівлі другорядних лісових матеріалів" від 23 березня 2007 р., № 253.
7. Синякевич І.М. Економіка лісокористування : підручник / І.М. Синякевич. – Львів. : Вид-во ІЗМН, 2000. – 402 с.
8. Hardin G. The tragedy of the commons / G. Hardin, 1968. – 11 p. [Electronic resource]. – Mode of access <http://dieoff.org/page95.htm>.
9. Janse G. Factors influencing the role of non-wood forest products and services. Forest policy and economics / G. Janse, A. Ottitsch. – 2005. – № 7. – Pp. 309-319.
10. MCPFE State of Europe's Forest; Fourth Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe. – Liaison Unit, Vienna. – April 2003; Rametsteiner E. Sustainable forest management and Pan-European forest policy / E. Rametsteiner, P. Mayer // Ecological Bulliten. – 2004. – Vol. 51. – Pp. 51-57.

11. Non-timber forest products between poverty alleviation and market forces. Edited by Jean-Lauren Pfund and Patrick Robinson. Zurich. 28th of November, 2005. – 51 p.
12. FAO. State of the world's forests 2012. – Pp. 35. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.fao.org/docrep/016/i3010 e/i3010 e.pdf>
13. FAO. Towards a harmonized definition of non-wood forest products, Unasylva, issue. – 1999 № 198. – Pp. 12-24.
14. FAO. Towards a harmonized definition of non-wood forest products, Unasylva, issue. – 1999 № 198. – Pp. 27-34.
15. Forest and agriculture organization of the United Nations, FAO. Forest trees and food: Rome, 1992. – Pp. 122-124.
16. Schaafsma M. The importance of forest benefits: valuation of non-timber forest products in Eastern Arc mountains in Tanzania / M. Schaafsma, et. al // CSERGE working paper. – 2011. – № 5. – 49 p.
17. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.lesovod.org.ua/node/14524>.
18. [Electronic resource]. – Mode of access http://www.lvivlis.com.ua/uk/Administrative_Services_extract_forest_ticket/.
19. [Electronic resource]. – Mode of access http://www.lvivlis.com.ua/file/LL_proekt.pdf

Пукман І.В., Адамовський А.Н. Особенности экономической оценки и торговли недревесной продукцией леса

Определены прямые и косвенные факторы влияния на роль недревесной продукции леса (НДПЛ) для общества и факторы, которые оказывают влияние на успех торговли этой продукцией. Установлено, что с целью оценки стоимости НДПЛ в горных регионах целесообразно использовать подход "производственной" функции заготовки НДПЛ отдельными домохозяйствами. Во время определения стоимости НДПЛ необходимо учитывать не только экономические факторы, но и социальные, и экологические.

Ключевые слова: недревесная продукция леса (НДПЛ), экономическая стоимость, производственная функция.

Pukman I.V., Adamovsky A.M. Nontimber forest production economic valuation and trade features

Direct and indirect factors that influence the role of non-timber forest production (NTFP) and possibilities for its' trade were defined in this paper. In order to define economic value of NTFP the "production" function approach is appropriate. Social and ecological function should be taken into consideration along with the economic factors while evaluating NTFP.

Keywords: non-timber forest production (NTFP), economic value, production function.

УДК 657.221

Здобувач О.І. Тивончук¹ – Львівська КА

СИСТЕМА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ

Наголошено на важливості системи внутрішнього контролю кредитних операцій. Подано результати дослідження питання організації системи внутрішнього контролю кредитних операцій на підприємстві. Здійснено ретроспективний аналіз дослідження питання "внутрішнього контролю" вітчизняними та зарубіжними вченими. Представлено процес внутрішнього контролю позикового капіталу у формі банківських кредитів. Запропоновано певні шляхи подальшого удосконалення та розвитку системи внутрішнього контролю кредитних операцій на промислових підприємствах України.

Ключові слова: кредитні ресурси, банківські кредити, бухгалтерський облік, контроль, підприємство.

¹ Наук. керівник: проф. М. В. Корягін, канд. екон. наук.

Постановка проблеми. Світовий досвід розвитку ринкових економічних відносин свідчить про значну увагу науковців та практиків до поглиблення розуміння місця й ролі в цих відносинах системи внутрішнього контролю. Організація системи внутрішнього контролю банківських операцій завжди залишається актуальним питанням для менеджменту підприємства на всіх рівнях управління. Тому у сучасних умовах господарювання питання методики та організації обліку та внутрішнього контролю банківських операцій є актуальними.

Метою роботи є дослідження системи організації внутрішнього контролю банківських операцій на українських підприємствах, яка формує підґрунтя для прийняття своєчасних та ефективних управлінських рішень в процесі здійснення фінансово-господарської діяльності, а також визначення напрямків її удосконалення та розвитку.

Викладення основного матеріалу. На певному етапі функціонування підприємства в системі ринкових відносин може виникнути потреба в залученні позикових оборотних коштів. Причиною залучення додаткових коштів може бути, наприклад, бажання керівництва розширювати виробництво з метою збільшення обсягів продаж. З іншого боку, цілком імовірно зниження платоспроможності підприємства, що характеризується недовіркою грошової маси для погашення поточної кредиторської заборгованості. В обох випадках підприємство здатне вирішити виниклу проблему шляхом одержання банківського кредиту. Однак адміністрація позичальника й керівництво банку повинні бути впевнені (до певної міри) в тому, що кредит буде повернений зі сплатою належних банку відсотків. Крім цього, кредитні операції повинні відбуватися на законній підставі й мати за мету одержання підприємством певної вигоди, тобто бути доцільними. При цьому на підприємстві має бути ефективно організована система внутрішнього контролю кредитних операцій.

Питання внутрішнього контролю досліджували багато вітчизняних науковців, вчених та дослідників. Так, М.В. Дубініна зазначає, що внутрішній контроль господарської діяльності підприємства має інші цілі, на відміну від зовнішнього контролю, і зазвичай здійснюється з метою знаходження шляхів ефективнішого управління підприємством, резервів для підвищення результатів суб'єкта господарської діяльності, та як наслідок, виконання основної мети управління – підвищення добробуту власників підприємства [4, с. 9].

Як зауважують окремі дослідники, актуальність проблем контролю системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності полягає у тому, що удосконалення контролю системи бухгалтерського обліку дасть змогу ефективніше встановлювати причини порушень із метою усунення негативних явищ і недопущення їх у майбутньому [1]. "Внутрішній контроль – стверджує проф. М.Д. Корінько, – це система заходів, визначених керівництвом підприємства та здійснюваних на підприємстві з метою найбільш ефективного виконання усіма працівниками своїх обов'язків щодо забезпечення та здійснення господарських операцій. Внутрішній контроль визначає законність цих операцій та їх економічну доцільність для зазначеного підприємства" [5].

Варто зауважити, що внутрішній контроль має притаманні саме цьому виду контролю специфічні особливості, які відрізняють його від інших видів контролю [2, с. 45] (табл. 1).

Табл. 1. Основні особливості внутрішнього контролю як засобу управління діяльністю підприємства (установи, організації)

№	Особливості внутрішнього контролю
1	Здійснення функцій контролю особами, які представляють інтереси підприємства і є членами цього колективу
2	Охоплення всіх видів контролю, який здійснюють представники підприємства (установи, організації)
3	Забезпечення не лише зворотного, а й прямого зв'язку між структурними підрозділами підприємства

Таким чином внутрішній контроль виокремлюється від загальної системи фінансово-господарського контролю та постає фундаментальним засобом управління господарською діяльністю підприємства. Як й інші види контролю, внутрішній контроль кредитних операцій має свої предмет, об'єкт, суб'єктів, цілі, завдання, процес, технологію та методи здійснення.

Предметом внутрішнього контролю кредитних операцій виступають господарські операції із залучення банківських кредитів, цільового їх використання та погашення основної їх суми – тіла кредиту і сплати відсотків за ним. Об'єктом внутрішнього контролю є залученні суми кредиту та витрати на його залучення.

Суб'єктами ведення внутрішнього контролю кредитів банку виступають:

- управлінський персонал, покликаним якого є забезпечення ведення попереднього, поточного та наступного внутрішнього контролю банківських кредитів;
- бухгалтерська служба, яку очолює головний бухгалтер підприємства, який, водночас, повинен забезпечувати контроль на всіх стадіях залучення, використання та повернення банківських кредитів;
- спеціалізовані служби внутрішнього контролю підприємства, до яких належать наглядові ради, ревізійні комісії, інвентаризаційні комісії, комісії з розслідування незвичайних подій, внутрішні аудиторські служби.

Отже, власник підприємства може самостійно обирати коло осіб, які будуть забезпечувати здійснення внутрішнього контролю кредитних операцій підприємства та забезпечувати цим самим законність, доцільність та раціональність операцій із залучення останніх. Безумовно, створення спеціальної служби внутрішнього контролю виключно банківських кредитів буде економічно недоцільне, адже буде потребувати здійснення додаткових витрат на створення та забезпечення функціонування такої служби. Тому, на наш погляд, більш доцільним буде призначення та наділення обов'язками із забезпечення здійснення внутрішнього контролю відповідного працівника бухгалтерської служби підприємства або відділу контролю, якщо такий існує на підприємстві. Цей спеціаліст повинен бути обізнаний з закономірностями бухгалтерського обліку та контролю. Такий спеціаліст бухгалтерської служби підприємства буде провадити попередній, поточний та наступний внутрішній контроль відображення та здійснення операцій із залучення банківських кредитів суб'єктом господарювання. Сукупність суб'єктів внутрішнього контролю позикового капіталу у формі банківських кредитів можна зобразити так (рис. 1).

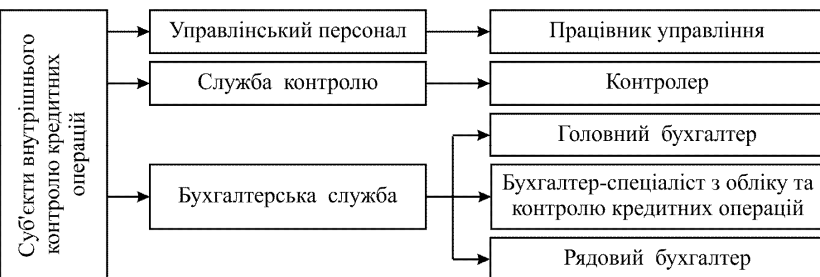

Рис. 1. Суб'єкти внутрішнього контролю кредитних операцій підприємства (установи, організації)

Принципи внутрішнього контролю кредитних операцій відповідають загальним та специфічним принципам контролю. Це принципи всебічності, всеосяжності, регулярності, дієвості, комплексності, об'єктивності, конкретності, економічності, попередження порушень, виявлення відхилень та інші. Дотримання цих принципів, на наш погляд, буде забезпечувати ефективність та раціональність контрольних дій, проведених на підприємстві.

Метою внутрішнього контролю кредитних операцій виступає дослідження законності та доцільності господарських операцій із залучення, використання та погашення підприємством банківських кредитів та відсотків за ними, оцінка стану кредитних відносин для розроблення комплексу заходів щодо забезпечення їх відповідності стратегіям розвитку підприємства.

На виконання поставленої мети внутрішнього контролю кредитних операцій завдання внутрішнього контролю цього об'єкта, полягають у такому: надання інформації щодо процесів залучення, використання та погашення сум банківських кредитів та відсотків за ними; забезпечення прийняття доцільних та виважених управлінських рішень щодо доцільності та визначення необхідності залучення банківських кредитів підприємством; надання змоги оцінюванню результатів прийнятих управлінських рішень щодо здійснення операцій із залучення банківських кредитів та судження про своєчасність та результативність їх виконання; виявлення та усунення перешкод та негараздів, які можуть виникнути в разі залучення, використання та погашення банківського кредиту; забезпечення можливості оперативного коригування дій, спрямованих на усунення виявлених відхилень від стратегії розвитку підприємства у зв'язку із залученням ним банківських кредитів; виявлення осіб, причетних до нецільового використання коштів залученого банківського кредиту та забезпечення можливості розроблення та провадження заходів із недопущення цих дій у майбутньому.

Функціонування на підприємстві дієвої та раціонально організованої системи внутрішнього контролю, на наш погляд, буде набагато ефективніше, ніж застосування окремих її засобів та елементів. Під системою внутрішнього контролю розуміємо сукупність організаційних заходів, методик і процедур, що застосовуються керівництвом суб'єкта господарювання для впорядкованого і ефективного ведення його господарської діяльності.

Система внутрішнього контролю будь-якого суб'єкта господарювання складається з такої сукупності елементів: системи бухгалтерського обліку; кон-

трольного середовища; засобів контролю. Під контрольним середовищем розуміють практичні дії керівництва підприємства, спрямовані на встановлення і підтримання системи внутрішнього контролю, а також загальні відомості про роботу цієї системи, якими володіє керівництво суб'єкта господарювання (табл. 2). Внутрішньому контролю, як і іншим видам контролю, притаманні власна технологія та процес контролю.

Табл. 2. Система внутрішнього контролю позикового капіталу у формі банківських кредитів

№	Система внутрішнього контролю	Характеристика системи внутрішнього контролю
1	Система бухгалтерського обліку	Сукупність форм та методів, які застосовує суб'єкт господарювання для організації та ведення бухгалтерського обліку, складання бухгалтерської звітності
2	Контрольне середовище	Сукупність знань керівництва суб'єкта господарювання та заходів, спрямованих на встановлення, підтримку та розвиток системи внутрішнього контролю
3	Засоби контролю	Елементи системи внутрішнього контролю – конкретні процедури, встановлені керівництвом підприємства на окремих напрямках діяльності

Загальний порядок етапів та циклів бухгалтерського контролю має назву процесу контролю, та, відповідно, складається з таких етапів (табл. 3).

Табл. 3. Характеристика процесу внутрішнього контролю позикового капіталу у формі банківських кредитів

№ етапу	Характеристика етапів процесу внутрішнього контролю кредитних операцій підприємства (установи, організації)
I	Вибір об'єкта контролю – залучені підприємством банківські кредити, відсотки за ними
II	Збір інформації по підприємству (установі, організації) про залучені кредити банку та відсотки за ними
III	Обґрунтування мети і завдань контролю банківських кредитів на підприємстві (установі, організації)
IV	Вивчення стану розрахунків за банківським кредитуванням на підприємстві (установі, організації)
V	Обстеження, перевірка, інвентаризація банківських кредитів на підприємстві (установі, організації)
VI	Вивчення документів, що відображають процеси залучення, використання та погашення кредитів банку
VII	Оформлення результатів контролю позикового капіталу у формі банківських кредитів
VIII	Розроблення заходів щодо усунення недоліків та контроль за їх виконанням на підприємстві (установі, організації)

Із зазначеного можна зробити висновок, що організований саме таким чином внутрішній контроль кредитних операцій буде відповідати вимогам, які ставлять завдання та принципи внутрішнього контролю цього об'єкта. Визначені стадії контрольного процесу у їх послідовному виконанні утворюють технологію внутрішнього контролю банківських кредитів, залучених суб'єктом господарювання на покриття потреб власної діяльності.

Технологія внутрішнього контролю господарських процесів із залучення, цільового використання та погашення банківських кредитів, на наш погляд, буде формуватись так (табл. 4).

Табл. 4. Характеристика технології внутрішнього контролю кредитних операцій на підприємстві

№	Стадії технології внутрішнього контролю кредитних операцій	Характеристика стадії технології внутрішнього контролю кредитних операцій
1	Організаційно-підготовча стадія	Вибір виду банківського кредиту для перевірки та впливу Орієнтація контрольної діяльності відповідно з загальнодержавними інтересами, постановка питань для перевірки та планування контрольної діяльності
2	Технологічна стадія	Перевірка процесів залучення, використання та погашення кредитів банку на підприємстві (установі, організації) Обстеження і спостереження, збір, оброблення та оцінка інформації про операції на підприємстві (установі, організації)
3	Результативна стадія	Комплексний аналіз та усунення виявлених недоліків у процесах залучення, використання та погашення банківських кредитів та відсотків за ними Аналіз допущених відхилень (порушень) і причин їх виникнення, формулювання висновків та оцінка стану залучених кредитів, розроблення рішень і заходів по усуненню недоліків і порушень, застосування відповідних санкцій до об'єктів та винних осіб, обговорення заходів в колективі і виховний вплив на його працівників підприємства (установі, організації)
4	Інспекційна стадія	Перевірка виконання рішень на підприємстві (в установі, організації) Використання суб'єктами внутрішнього контролю різноманітних форм перевірки виконання рішень, спостереження за виконанням пропозицій на підприємстві (в установі, організації)

Отже, повинні відбуватись організація та розроблення технології та процесу внутрішнього контролю банківських кредитів.

Наступною складовою провадження внутрішнього контролю банківських кредитів залучених підприємством є визначення та розроблення методики його здійснення та виокремлення сукупності прийомів, які забезпечуватимуть ефективність здійснюваних контрольних процедур.

Методичні прийоми внутрішнього контролю кредитних операцій складаються із прийомів документального та фактичного контролю. Щодо прийомів документального контролю, то, на наш погляд, в умовах сучасних економічних реалій в значному обсязі зростає потреба різних користувачів інформації в отриманні достовірних даних про стан і рух позикового капіталу у формі банківських кредитів підприємства, якість яких безумовно може бути забезпечена тільки за допомогою організації ефективного документального контролю.

Завдання внутрішнього документального контролю позикового капіталу у формі банківських кредитів є досить важливими та необхідними, та, водночас, потребують забезпеченості інформаційними даними. Сукупність завдань та інформаційного забезпечення документального внутрішнього контролю банківських кредитів можна згрупувати таким чином (рис. 2). Внутрішній документальний контроль позикового капіталу у формі банківських кредитів виконує важливі завдання, виконання яких дасть змогу ефективно та раціонально управляти процесами залучення, використання та повернення банківських кредитів.

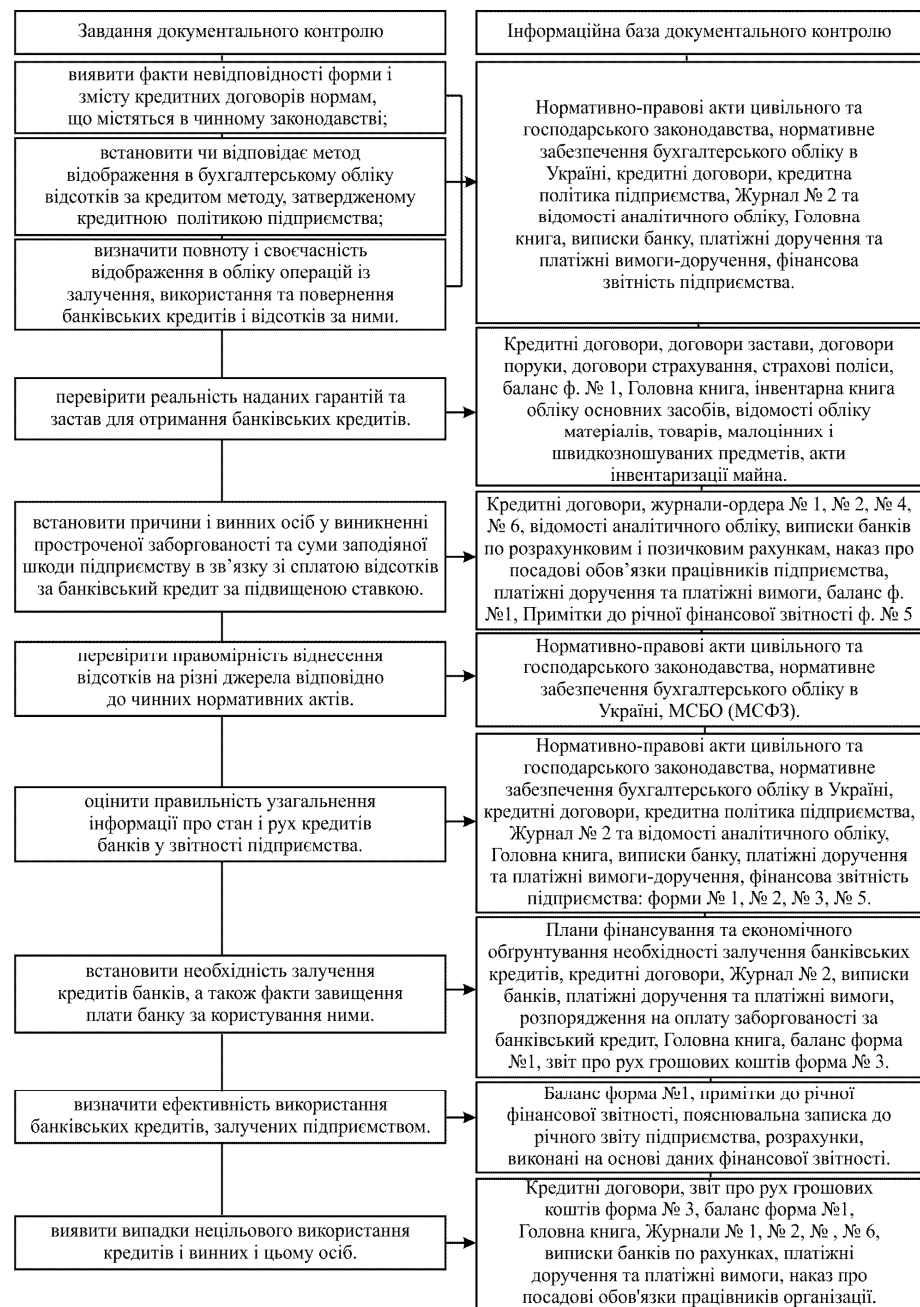

Рис. 2. Завдання та інформаційне забезпечення внутрішнього документального контролю кредитних операцій

Одним із методичних прийомів внутрішнього документального контролю кредитних операцій виступає внутрішній аудит. Як зазначає Ф.Ф. Бутинець, аудит – це метод наступного внутрішнього контролю, застосування якого дає змогу визначити достовірність звітності, обліку, їх повноту та відповідність чинному законодавству та встановленим нормативам [3, с. 50].

Внутрішній аудит потребує створення на підприємстві спеціальної служби, яка буде включати до свого штату обізнаних та належним чином кваліфікованих працівників з бухгалтерського обліку та контролю. Отже, внутрішній аудит банківських кредитів, залучених підприємством, буде здійснювати внутрішня аудиторська служба суб'єкта господарювання, завданням якої є періодичне здійснення перевірки та оцінки:

- доцільності та раціональності заходів та системи внутрішнього контролю позикового капіталу у формі банківських кредитів;
- ефективності управління господарськими процесами, пов'язаними із залученням, використанням та погашенням залучених банківських кредитів, а також сплати відсотків за ними;
- повноти, своєчасності і достовірності відображення у фінансовій звітності результатів залучення, використання та погашення банківських кредитів;
- дотримання бухгалтерською службою підприємства принципів і внутрішніх процедур бухгалтерського обліку позикового капіталу у формі банківських кредитів.

Порядок проведення внутрішнього аудиту банківських кредитів, на наш погляд, повинен складатись із таких етапів:

- вивчення особливостей залучених суб'єктом господарювання банківських кредитів;
- попередній аналіз функціонування системи внутрішнього контролю позикового капіталу у формі банківських кредитів, залучених підприємством для визначення ступеня довіри до системи внутрішнього контролю та оцінки обсягу запланованих контрольних процедур;
- вивчення організації та порядку ведення бухгалтерського обліку позикового капіталу у формі банківських кредитів;
- планування аудиторської перевірки на основі отриманих даних;
- вивчення наказу про кредитну політику підприємства;
- вивчення матеріалів проведеної на підприємстві інвентаризації зобов'язань, до яких відносять банківські кредити та оцінку відповідності даних інвентаризації даним фінансової звітності;
- арифметична перевірка форм звітності, перевірка взаємозв'язку між формами звітності та виділення специфічних статей звітності, на яких позначаються показники залучення, використання та погашення банківських кредитів та відсотків за ними;
- порівняння показників за синтетичними рахунками Головної книги щодо обліку довгострокових та короткострокових банківських кредитів із відповідними даними фінансової звітності;
- арифметична перевірка синтетичних рахунків з бухгалтерського обліку позикового капіталу у формі банківських кредитів Головної книги, вивчення кореспонденції рахунків з бухгалтерського обліку банківських кредитів та виявлення нетипових бухгалтерських проведення;
- встановлення відповідності оборотів і залишків за Журналом 2 та відомостей аналітичного обліку за рахунками 50 "Довгострокові позики" та 60 "Короткострокові позики"

трокові позики" обліковим даним по відповідних рахунках Головної книги шляхом здійснення арифметичної перевірки;

- вибіркова перевірка первинних документів з бухгалтерського обліку позикового капіталу у формі банківських кредитів та зіставлення їх з даними реєстрів обліку;
- формування аудиторського висновку та рекомендацій управлінському персоналу підприємства.

Отже, повинна бути побудована методика внутрішнього аудиту позикового капіталу у формі банківських кредитів. Графічно процес аудиту даного об'єкту можна зобразити наступним чином (рис. 3)

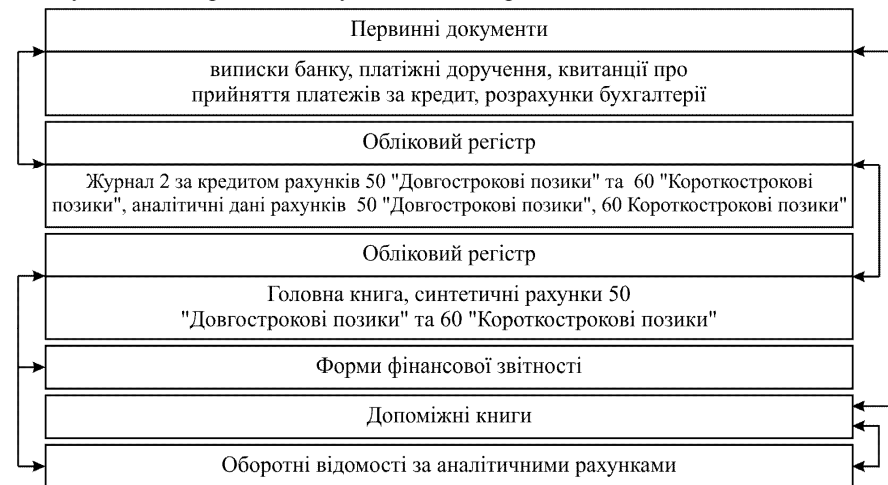

Рис. 3. Порядок здійснення внутрішнього аудиту банківських кредитів на підприємстві

Бутинець Ф.Ф. зазначає, що особі, яка здійснює внутрішній аудит цього об'єкта необхідно надати особливу увагу таким питанням:

- перевірка наявності договорів на одержання банківських кредитів;
- перевірка правильності класифікації банківських кредитів на довгострокові та короткострокові;
- перевірка цільового використання залучених підприємством банківських кредитів;
- перевірка повноти і своєчасності погашення банківських кредитів та відсотків за ними;
- складання переліку несвоєчасно погашених кредитів банку;
- перевірка правильності нарахування та списання процентів за банківським кредитом;
- перевірка правильності складання кореспонденції за рахунками 50 "Довгострокові позики" та 60 "Короткострокові позики";
- відповідність записів аналітичного обліку за наведеними рахунками записам у Головній книзі та формами фінансової звітності;
- звірення оборотів і залишків у виписках банку, реєстрах бухгалтерського обліку й у Головній книзі;

- зіставлення сум, відображених у фінансовій звітності, із залишками у Головній книзі;
- перевірка правильності застосування курсу валюти під час відображення у національній валюті одержання і погашення кредитів, наданих в іноземній валюті;
- перевірка правильності визначення курсових різниць на дату операції і на кінець звітного періоду [3, с. 191-192].

Отже, можна дійти висновку, що внутрішній аудит – це важливий засіб провадження ефективного внутрішнього контролю кредитних операцій.

Одним із прийомів внутрішнього аудиту є інвентаризація. Л.Г. Ловінська [6, с. 25] визначила такі стадії інвентаризації зобов'язань, до складу яких входять банківські кредити. Для потреб розроблення та провадження методики інвентаризації банківських кредитів за потрібне вважаємо відобразити схематично основні стадії проведення інвентаризації кредитів банку (табл. 5).

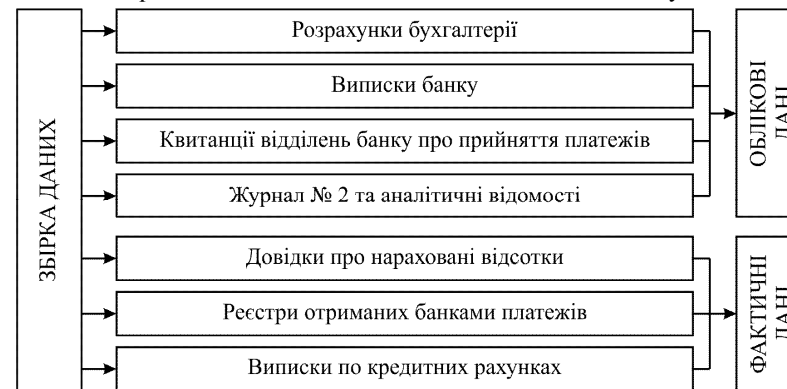
Табл. 5. Характеристика проведення інвентаризації банківських кредитів на підприємстві

№	Стадії проведення інвентаризації банківських кредитів	Характеристика стадії проведення інвентаризації банківських кредитів
1	Організаційна стадія	Вибір виду банківського кредиту для проведення інвентаризації на підприємстві (в установі, організації) Підбір і комплектування інвентаризаційної комісії на підприємстві (в установі, організації) Видача розпорядження на проведення інвентаризації банківських кредитів на підприємстві (в установі, організації) Інструктаж членів інвентаризаційної комісії на підприємстві (в установі, організації)
2	Підготовча стадія	Пред'явлення повноважень на проведення інвентаризації банківських кредитів на підприємстві (в установі, організації) Перевірка бухгалтерських реєстрів обліку банківських кредитів – Журнал 2, Головна книга, відомості аналітичного обліку на підприємстві (в установі, організації) Визначення всієї сукупності банків-кредиторів у яких підприємство (установа, організація) залучало кредити Складання опису за даними бухгалтерського обліку на підприємстві (в установі, організації)
3	Технологічна стадія	Висилання банківським установам витягу з особистого рахунку підприємства (установи, організації) Збір та аналіз інформації отриманої від банківських установ на підприємстві (в установі, організації)
4	Результативна стадія	Вирішення спірних питань, складання протоколу інвентаризації на підприємстві (в установі, організації) Складання інвентаризаційного опису, прийняття рішень Відображення результатів інвентаризації на рахунках обліку на підприємстві

Саме таким чином, на наш погляд, повинна проводитись інвентаризація банківських кредитів, залучених підприємством. Варто зазначити, що під час інвентаризації кредитних операцій інвентаризаційна комісія повинна перевірити облікові та фактичні дані за операціями із залучення підприємством банківських кредитів. Джерела такого порівняння можна зобразити так (рис. 8).

Також цікавим, на наш погляд, виявився підхід до здійснення інвентаризації зобов'язань, як категорії бухгалтерського обліку, до якої належать банківські

кредити вітчизняного дослідника І.В. Орлова. У своїй публікації І.В. Орлов зазначив, що інвентаризація як елемент методу внутрішнього контролю банківських кредитів виконує такі завдання: дає змогу встановити правильність проведення розрахунків із банківськими установами, від яких підприємство отримало кредит з метою виявлення відхилень, квантифікації їх розміру, а також періоду виникнення; сприяє виявленню прострочених банківських кредитів та встановлення необхідності їх погашення, а також факт нарахування штрафних санкцій у разі порушення умов кредитного договору; надає змогу з'ясувати розмір зобов'язань підприємства перед банківськими установами, що дасть змогу об'єктивно відобразити величини показників зобов'язань в обліку та звітності [7].

Рис. 4. Облікові та фактичні дані, що необхідні для проведення інвентаризації банківських кредитів

Отже, можна дійти висновку, що інвентаризація кредитних операцій підприємства є досить важливим засобом внутрішнього контролю господарських операцій підприємства із залучення, використання та погашення кредитів банку і сплати відсотків за ними.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, за результатами дослідження можна зробити такі загальні висновки. Аналіз ситуації на підприємствах України свідчить про необхідність широкого впровадження дієвої системи внутрішнього контролю кредитних операцій. Це забезпечить управлінський персонал достовірною, вчасною, максимально повною інформацією про стан, структуру та динаміку кредитних операцій і допоможе правильно визначити основні напрямки діяльності та завдання, які постають перед суб'єктом господарювання.

Правильно організована система внутрішнього контролю за своєчасністю, повнотою й юридичною обґрунтованістю кредитних операцій – запорука успішного розвитку, стабільності та стійкості вітчизняних підприємств в умовах сучасного бізнес-середовища.

Література

1. Нападівська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в ринковій економіці : монографія / Л.В. Нападівська. – Дніпропетровськ : Изд-во "Наука і освіта", 2000. – 224 с.

2. Белобжецкий И.А. Финансово-хозяйственный контроль в управлении экономикой / И.А. Белобжецкий. – М. : Изд-во "Финансы", 1979. – 180 с.
3. Бутинець Ф.Ф. Контроль і ревізія : підручник [для студ. ВНЗ] спец. 7.050106 "Облік і аудит" / Ф.Ф. Бутинець, С.В. Бардаш, Н.М. Малога, Н.І. Петренко. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – Житомир: ЖПІ, 2000. – 512 с.
4. Дубініна М.В. Інституціональний механізм контролю за формуванням результатів діяльності сільськогосподарських підприємств / М.В. Дубініна // Управління розвитком. – 2012. – № 7(128). – С. 9-10.
5. Корінько М.Д. Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, диверсифікація : монографія / М.Д. Корінько. – К. : Вид-во ДП "Інформ.-аналіт. агентство", 2007. – 429 с.
6. Ловінська Л.Г. Бухгалтерський облік : навч.-метод. посібн. [для самост. вивч. дисц.] / Л.Г. Ловінська, Л.В. Жилкіна, О.М. Голенко та ін. – К. : Вид-во КНЕУ, 2002. – 370 с.
7. Орлов І.В. Документування та інвентаризація трансформації зобов'язань / І.В. Орлов. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.nbuv.gov.ua / portal/soc_gum/pprsu / 2010_30 / 10_30_29.pdf.

Тивончук А.И. Система внутреннего контроля кредитных операций

Подчеркнута важність системи внутрішнього контролю кредитних операцій. Представлені результати дослідження питання організації системи внутрішнього контролю кредитних операцій на підприємстві. Осуществлен ретроспективний аналіз дослідження питання "внутрішнього контролю" отечественними і зарубіжними ученими. Представлен процес внутрішнього контролю заємного капіталу в формі банківських кредитів. Предложено некоторые пути дальнейшего совершенствования и развития системы внутреннего контроля кредитных операций на промышленных предприятиях Украины.

Ключевые слова: кредитные ресурсы, банковские кредиты, бухгалтерский учет, контроль, предприятие.

Tyvonchuk O.I. System of internal control credit operations

In the article the importance of internal control system credit operations is emphasized. The results of the study the organization of the internal control system credit operations of the company are presented. Retrospective analyses of the issue of "internal control" national and foreign scholars are done. By the process of internal control debt in the form of bank loans are presented. A certain ways of further improvement and development of the internal control lending to industrial enterprises of Ukraine are proposed.

Keywords: credit facilities, bank loans, accounting, control, enterprise.

УДК 334.72

Доц. А.М. Хімченко, канд. екон. наук – Донецький НУ

**ЗОВНІШНЄ ТА ВНУТРІШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ
ФУНКЦІОНУВАННЯ КОРПОРАЦІЙ**

Розглянуто сутність зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування корпорації із окресленням складу та взаємозв'язків його елементів. Систематизовано фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища та досліджено їх вплив на процеси господарювання корпорації в сучасних умовах нестабільності та невизначеності розвитку економіки України.

Ключові слова: середовище функціонування корпорації, зовнішнє та внутрішнє середовище функціонування корпорації, фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування корпорації.

Постанова проблеми. В умовах невизначеності сучасні корпорації для ефективного функціонування повинні володіти інформацією щодо середовища свого існування. На діяльність корпорації здійснюють вплив не тільки зовнішнє

(об'єктивне) середовище, що має ключове значення для функціонування корпорації (від урахування всіх аспектів та факторів зовнішнього середовища залежить результативність та ефективність діяльності організації), а й внутрішнє середовище, без якого функціонування корпорації стає неможливим. Через це визначення зовнішнього та внутрішнього середовища господарювання корпорації стає ключовим та актуальним питанням на шляху її розвитку в нестійких та невизначених умовах розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання середовища існування корпорацій досліджено у роботах В. Андрієнко, Т. Белікова, В. Гриньової, Д. Задахайла, А. Кушнерука, О. Кібенка, Ю. Лисенко, В. Мокряка, Г. Назарової. Приділено увагу сутності корпоративного середовища в роботах А. Берле, П. Буряка, О. Вільямса, Дж. Гілберта, Т. Дяченко, М. Колесника, М. Луцького, Л. Пашенко, О. Поважного, О. Сафронова, Л. Чуніхіної, Е. Шарпова та ін. Зокрема питання факторів зовнішнього та внутрішнього корпоративного середовища розглянули такі вчені: Б. Андрушків, Л. Вітківська, А. Воронкова, В. Головнюва, К. Девіс, В. Євтушевський, А. Задоя, Ф. Зінов'єв, О. Кібенко, О. Лазаренко, С. Настюк, Г. Назарова, Н. Орлова, Дж. Поста, А. Ткач, С. Туркін, В. Фредерік, В. Федулов, В. Шапіро, В. Якубенко та інших.

Невирішена частина проблеми. Серед питань, що розглядають вчені-економісти щодо середовища функціонування корпорації більш детальноше має бути досліджено суб'єктний склад зовнішнього та внутрішнього середовища та побудовано систему їх взаємозв'язків. Фактори впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на діяльність корпорації потребують систематизації та узагальнення.

Метою дослідження є визначення сутності зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування корпорації із окресленням складу та взаємозв'язків його елементів, а також систематизація факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища на процеси господарювання корпорації в сучасних умовах нестабільності та невизначеності розвитку економіки України.

Виклад матеріалу дослідження. Відповідно до Господарського кодексу України, корпорація – це договірне об'єднання, що створене на основі складання виробничих, наукових та комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, із делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного із учасників органам управління корпорації [1, с. 120].

Як економічна категорія корпорація відображає систему суспільно-економічних відносин між:

- усіма суб'єктами зовнішнього інституційного середовища з приводу використання економічних ресурсів виробництва та присвоєння створеного продукту;
- суб'єктами внутрішнього інституційного середовища (членами корпорації за часткою участі у виробництві та розподілі створеного продукту);
- корпорацією та державою з приводу розподілу створеного корпорацією доходу і формування бюджету держави [2, с. 36].

Корпорація – одна з форм інтеграції компаній шляхом об'єднання капіталів різних сфер діяльності з метою розроблення узгодженої політики багатопрофільної діяльності. Тому корпорацію, передусім, розглядають як відкриту систе-